

ni, et ipsi sacerdotes ministerium sacrum exercentes, communes haurirent notiones, quibus opus est ad solvendas difficultates in praxi sæpissime occurrentes.

Quoniam, Deo benigniter providente, iterum ad limina Apostolorum nuper fuerimus ducti, ut nomine totius provinciæ Turonensis, ex delegatione illustrissimi Metropolitanæ ac venerabilium aliorum ejusdem provinciæ Episcoporum, pignus amoris et devotionis sanctissimo nostro Pio IX, Pontifici maximo, offerremus, faustam hanc occasionem læti suscipientes, a viris in Theologia et Jure canonico versatissimis humiliter petivimus monita quibus doctrina nostra accuratior fieret.

Forsan enim in elucubrationibus nostris quædam aderant non satis conformia doctrinis a Sancta Sede magis probatis, et alia quæ, contra voluntatem nostram, ad sensum minus rectum, ex verbis incaute positis, detorqueri potuissent. Hæc omnia sedulo reformanda curavimus.

Plures animadversiones nobis petentibus propositas gratanter accipientes, quædam abstulimus vel addidimus, quædam vero immutavimus aut clariori modo expressimus, ita ut irreprehensibilem exhibeamus doctrinam, quemadmodum semper nobis fuit in votis.

Si quid tamen in decursu operis in quo de tot et tam variis quæstionibus agitur, minus rectum exciderit, illud fortiter improbamus. Ex intimo corde semper professi sumus et continuo profiteamur nos esse paratos judicio Sedis Apostolicæ obtemperare, nec non collegarum nostrorum aut aliorum quorumcumque monita ad nos directa grato animo suscipere.

THEOLOGIÆ PROLEGOMENA.

Theologia, a verbis Græcis Θεός et λόγος veniens, idem significat ac *sermo de Deo*, et recte definitur: *Scientia de Deo et rebus ad Deum pertinentibus.*

1° Dicitur *scientia*, quia conclusiones ex principiis certis deducit et corpus doctrinæ efformat.

2° Dicitur *de Deo*, sive per rationem, sive per revelationem cognito; et his verbis primarium assignatur Theologiæ objectum.

3° Dicitur *de rebus ad Deum pertinentibus*; non solus enim Deus, sed res omnes ad Deum spectantes et quatenus ad Deum spectant consideratæ, secundarium sunt Theologiæ objectum.

Theologia dividitur 1° in naturalem et supernaturalem. Theologia *naturalis* ea est quæ ex principiis naturalibus deducitur, seu quæ spectat ad Deum et res ad Deum pertinentes quatenus sola ratione cognoscuntur, id est independenter a revelatione secundaria, aut quatenus ratione deprehenduntur in natura rerum fundatæ. De hujusmodi Theologia in Metaphysica et Ethica sufficienter disseruimus. Theologia *supernaturalis* illa est quæ, licet humano modo acquisita et sub hoc respectu naturalis, ex principiis supernaturalibus deducitur. Nihilominus est *scientia*, tum quia principia supernaturalia sunt certa et evidenter credibilia, tum quia conclusiones ex illis certo et evidenter deducuntur. De hujusmodi Theologia in hoc opere nobis agendum est.

Dividitur 2° in dogmaticam et moralem. *Dogmatica* tradit, explicat ac defendit credenda. *Moralis* vero disserit de agendis et ad mores pertinentibus.

Dividitur 3° in positivam et discursivam. *Positiva* illa

est quæ in explicando sensu Scripturarum, traditionum, definitionum, conciliorum et summorum Pontificum decretorum occupatur, qualis fuit Theologia SS. Patrum aliorumque Scripturæ sacræ et sacrorum canonum interpretum; vocaturque *positiva*, quia ponit fundamenta totius religionis et argumentorum theologicorum. *Discursiva* ea est quæ artificiosa methodo de Deo rebusque divinis disserit, per oppositionem ad positivam, quæ sola Scripturæ sacræ, Patrum ac conciliorum lectione obtinetur. Dicitur etiam *scholastica*, quia in scholis usurpatur, et a doctoribus in scholis docentibus fuit introducta, in octavo sæculo apud Græcos a S. Joanne Damasceno, et undecimo sæculo apud Latinos a S. Anselmo, Cantuariensi episcopo, quem secuti sunt Petrus Lombardus, episcopus Parisiensis, vocatus Magister Sententiarum, S. Thomas, cui cognomen Doctor angelicus, etc.

Theologia dicitur etiam *ascetica*, *mystica*, *casuistica*, *liturgica*; *exegetica*, si verum Scripturæ sensum investiget; *patristica*, si argumenta sua ex scriptis SS. Patrum præcipue eruat; *symbolica*, *synodica*, si ex conciliorum seu synodorum decretis conclusiones deducat; *homiletica*, *catechetica*, *historica*, quæ voces facile intelliguntur.

His notatis, breviter dicemus 1° de necessitate Theologiæ, 2° de locis theologicis, et 3° de historia Theologiæ.

DE NECESSITATE THEOLOGIE.

1° Theologia, generatim spectata, necessaria est Ecclesiæ; tradit enim dogmata, ea probat, confirmat, elucidat, defendit, quacumque utatur via: morum præcepta assignat, explicat, a falsis interpretationibus vindicat, etc.: at talis scientia omnino necessaria est in Ecclesia, alioquin vera et integra Christi doctrina non transmittetur. Non autem necessaria est singulis fidelibus quibus munus alios docendi non incumbit: iis sola fides sufficit ad salutem.

2° Theologia scholastica nec privatis, nec Ecclesiæ absolute necessaria est, siquidem per multa sæcula fuit ignota.

3° Verum hæc Theologia quæ per definitiones, divisiones, propositiones, probationes, objectorum solutiones procedit, utilissima est et absque temeritate nota damnari non potest. Etenim 1° Wicelista, Lutherani, Calvinistæ aliique Ecclesiæ hostes contra hanc argumentandi methodum debacchati sunt, quia, hujusmodi argumentis pressi, se expedire non poterant. 2° Concilium Constantiense, sess. 9, hanc Wicelii damnavit proposit. n. 29: *Universitates, studia, collegia, graduationes et magisteria in iisdem, sunt vana gentilitate introducta, et tantum prosunt Ecclesiæ sicut diabolus*: porro tunc in Universitatibus, collegiis et studiis sola vigeat methodus scholastica. 3° Facultas Parisiensis plures propositiones Lutheri, philosophiæ et theologiæ scholasticæ detrahentis, reprobavit, die 15 april. an. 1521, ut falsas, temerarias, sanæ doctrinæ contrarias, etc. (*Fleury*, l. 127, n. 20). 4° Sine magna temeritate damnari non potest quod episcoporum, summorum Pontificum et universæ Ecclesiæ consensu ac praxi firmatum est: atqui talis est methodus scholastica, *ut patet*. 5° Illa methodus in eo consistit ut veræ notiones vocum et rerum exhibeantur, status quæstionis accurate exponatur, propositio asseratur, probetur, ab objectis vindicetur, et inter omnes partes naturalis ordo instituat: atqui manifestum est talem methodum nihil habere vitii, sed, contra, valde utilem esse ad adversarios in linea incepta continendos, premendos et vincendos. Ergo.

Si autem plures scholastici futes ac insulas tractaverint quæstiones, vanas adhibuerint argumentationes, diffuso ac barbaro usi fuerint stylo, quod non fuit proprium theologis, sed omnibus scientiarum et artium magistris commune, plurimis durantibus sæculis, id tribuendum est viris et præsertim sæculo in quo vivebant, non vero ipsi methodo. Ante methodi scholasticæ existentiam vanæ etiam tractabantur quæstiones, ut vi-

dere est in historia tot errorum in primis Ecclesie sæculis exsurgentium.

4° Theologia est omnibus scientiis nobilior et excellentior, quia nobilior habet objectum, excellentiorem finem et certius motivum.

DE LOCIS THEOLOGICIS.

Nomine locorum theologicorum intelliguntur quidam fontes, e quibus eruuntur momenta ad probandam propositionem theologicam convenientia. Novem communiter numerantur: nempe Scriptura sacra, traditio, auctoritas conciliorum, decreta summorum Pontificum, testimonia SS. Patrum, consensus theologorum, ratio naturalis, philosophia et historia.

1° *Scriptura sacra*, quæ est verbum Dei divinitus scriptum, de quo fusius dicemus in Tractatu *de Fide*.

2° *Traditio*, quæ est verbum Dei testimoniis humanis ad nos transmissum: de illa etiam dicturi sumus in Tractatu *de Fide*.

3° *Auctoritas Ecclesie*, cui, sive dispersæ, sive in conciliis coadunatæ, promissa est infallibilitas in docendo: patebit ex dicendis in Tractatu *de Vera Ecclesia*.

4° *Decreta summorum Pontificum*. Summus enim Pontifex supremam habet auctoritatem in universa Ecclesia, juxta omnes: cum vero sit infallibilis, quando ex officio totam Ecclesiam docet, ut plurimi optimis rationibus defendunt, et licet iudicium ejus non esset irreformabile, ut nonnulli arbitrantur, certum est decreta ejus supremam habere auctoritatem, et omnes obligare. De iis alibi dicemus.

5° *Testimonia SS. Patrum*. Nomine SS. Patrum intelliguntur pii illi ac docti viri qui, præsertim usque ad duodecimum sæculum, res divinas scriptis suis illustrarunt, quorum opera ab Ecclesia fuerunt approbata et magna ex parte ad nos pervenerunt. Unanimis Patrum

consensus in materia fidei aut morum est infallibilis, nam in eo casu eorum consensus nihil aliud est quam doctrina Ecclesie cui falsum subesse non potest. Auctoritas etiam paucorum Patrum, qui ut testes veritatis de praxi vel disciplina suo tempore usitata loquuntur, magni est momenti. Unius autem aut alterius sententia haberi non potest ut certa, maxime si alii dissentiant.

Attamen, ut sapienter observat *Dens*, si aliquis Pater in certa materia agnoscat ab Ecclesia et proponatur ut suam exponens doctrinam, sola ejus auctoritas certam facit sententiam: talis est auctoritas S. Aug. in materia gratiæ et prædestinationis; S. Athanasii et S. Hilarii, in mysterio SS. Trinitatis; S. Leonis Magni, in mysterio Incarnationis, etc.

Nihilominus, « quia et ipsa doctrina catholicorum » doctorum ab Ecclesia auctoritatem habet, magis standum est auctoritati Ecclesie quam auctoritati vel Augustini, vel Hieronymi, vel cujuscumque doctoris; » S. Th. 22, q. 10, art. 12. Hinc Alexander VIII sequentem damnavit propositionem: *Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fundatam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis bullam.*

6° *Consensus theologorum*. Notandum illos docere posse aliquid esse vel decretum, id est de fide, hæreticum, erroneum, a catholicis amplectendum, etc.; vel opinionem. Si omnes scholastici, moraliter loquendo, sibi sint concordantes in docendo aliquid tanquam de fide, hæreticum, etc., hæc universalitas facit propositionem certam: impossibile est enim ut Ecclesia, Spiritu sancto semper directa, permittat aliquid hæreticum, erroneum, etc., in omnibus scholis catholicis publice doceri. Si vero scholastici aliquid doceant velut opinionem, illorum concordantia grave quidem subministrat motivum veritatis, sed non infallibile, quia, etsi hæc opinio esset falsa, non ideo Ecclesia censeretur docere aut approbare errorem. Ita specialiter, inter alios, *Bossuet*, t. xxxiii.

7° *Ratio naturalis*, quæ ad cognoscendum verum a Deo nobis fuit concessa, sæpe inservire potest ad elucidandas,

probandas et ab objectionibus expediendas propositiones ad Deum aut res divinas spectantes. Verum in his rebus regnare non debet ut domina, sed servire ut humilis fidei pedisequa : ejus maxime necessarius est usus contra eos qui, ex ratione argumentantes, fidem et religionem subvertere conantur. In hoc excelluit S. Thomas, qui auctoritatem non negligit et rationum momenta nunquam omittit.

8° *Philosophia*, vel potius philosophorum auctoritas, quæ non nisi probabile subministrat motivum; sic S. Th. sæpe citat Aristotelem. Inter eos annumerantur dialectici, metaphysici, morales et legisperiti.

9° *Historia*, sive profana, sive ecclesiastica : utraque enim theologum non parum adjuvat in quæstionibus tractandis, ostendendo prophetias esse impletas, colligendo facta ex quibus dogma fidei, punctum disciplinæ, regulæ morum confirmantur, transmittendo ad remotissimas generationes miracula patrata, Ecclesiæ decreta, hæreticorum damnationem, etc.

DE HISTORIA THEOLOGIE.

Ex Genesi constat Deum primos parentes nostros creasse loquentes, seipsum eis manifestasse, atque ostendisse quo cultu honorari vellet : parentes hæc filiis narrabant, et sic de generatione in generationem transmittabant. Deus per Noe, Abraham, Isaac, Jacob, nova revelavit vel antiquam revelationem iteravit, v. g., promissionem Redemptoris; deinde, per ministerium Moysis, legem suam in monte Sinai promulgavit, aliaque multa divinitus instituit : et tunc alius non existebat modus scientiam religionis docendi ac transmittendi; nullæ existebant publicæ scholæ.

Serius in Scriptura sæpe fit mentio de filiis seu discipulis Prophetarum, v. g., IV Reg. II, 3 et 7, etc. Samuel creditur primus instituisse hujusmodi scholas Prophetarum. Præterea sacerdotibus incumberebat munus legem

interpretandi et populum docendi. Unde Malachias propheta, II, 7 : *Labia sacerdotis custodient scientiam, et legem requirent ex ore ejus.*

Post captivitatem Babylonis fere ubique erectæ sunt synagogæ, in quibus per omne sabbatum libri Legis et Prophetarum legebantur, addita interpretatione et exhortatione; et ita populus seu multitudo erudiebatur. Insuper plures institutæ sunt non solum Hierosolymis, sed in alijs civitatibus scholæ, quibus præficiebantur magistri qui suos habebant discipulos et cum illis vel coram illis disserebant, ut patet ex his verbis Act. XIX, 8, 9 : *Introgressus autem synagogam, cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans et suadens de regno Dei. Cum autem quidam indurarentur et non crederent, maledicentes viam Domini coram multitudine, discedens ab eis segregavit discipulos, quotidie disputans in schola Tyranni cujusdam.*

Natæ sunt apud Judæos, paulo post captivitatem, quædam sectæ, Pharisæorum, Sadducæorum, Essenorum, quæ suas habebant scholas : omnes de Deo de rebusque divinis suo modo agebant, discipulos erudiebant. Multi ergo ante Christum jam fuerunt theologi; id est viri scientia Dei et religionis revelatæ imbuti et ad alios erudandos idonei.

Christus veniens in mundum ut illum illuminaret et sanctificaret, *incipiens quasi annorum triginta*, populum evangelizavit, discipulos habuit, eosque per universum orbem misit, jubendo ut omnes docerent quæcumque mandaverat eis, promittens se cum illis docentibus ad futurum esse omnibus diebus usque ad consummationem sæculi. Hinc nova exorta est methodus clara et lucida docendi, quæ sine ulla interruptione usque ad nos pervenit, et semper duratura est. Episcopi, Apostolorum successores, res sacras ad salutem necessarias populum publice docebant, et in domibus suis habebant discipulos quos erudiebant, virtutibus ornabant, disciplinis informabant, clero suo ascribebant; et ipsorum successores inter eos communiter eligebantur. Sic S. Athanasius fuit discipulus S. Alexandri, S. Joannes Chrysostomus S. Me-

letii, S. Cyrillus Alexandrinus Theophili patris sui. S. Aug., S. Fulgentius, S. Martinus, juxta se habebant clericorum scholas e quibus plurimi prodierunt episcopi doctrina et sanetitate conspicui.

In quibusdam magnis urbibus exstiterunt, etiam in primis sæculis, publicæ scholæ pro catechumenis erudiendis erectæ, quibus non raro præfuerunt viri excellentissimi, v. g., celeberrimæ scholæ Alexandrinæ, S. Pantenus, Clemens, Origenes ingenio et eruditione tam præclarus, etc.

In monasteriis per pluribus floruerunt studia litterarum præsertim sacrarum, ut patet exemplo monachorum et abbatum non minus scientia quam pietate illustrium, v. g., Cassiani et Vincentii Lirinensis in quinto sæculo, venerabilis Bedæ in sexto, Rabani Mauri et Walafridi Strabonis ejus discipuli in nono, Lanfranci et S. Anselmi in undecimo, etc.

S. Anselmus, Lanfranci discipulus, deinde successor in regimine abbatiae Beccensis, tum in archiepiscopatu Cantuariensi, introduxit formam quæ vocata est scholastica. Eum secuti sunt Hugo a S. Victore, Hilbertus, Cenomanensis episcopus, qui ad archiepiscopatum Turonensem, anno 1125, fuit translatus; Otho, Frisingensis episcopus; Petrus Lombardus, Magister Sententiarum, cujus opus tam evasit famosum ut per plura sæcula celebriores doctores illud commentare studuerint.

In decimo tertio sæculo institutæ sunt Universitates, et notanter domus Sorbonica, Parisiis, a Roberto de Sorbona, ejus fundatore, sic dicta, quæ inter cæteras eminentiorem tenuit locum. In ea docuerunt Alexander Hales, franciscanus; Albertus, dominicanus; S. Thomas, ejus discipulus, ejusdem ordinis; Joannes Duns, cognomine Scotus, et S. Bonaventura, ex ordine S. Francisci, qui cognominati fuerunt: primus, *Doctor irrefragabilis*; secundus, *Magnus*; tertius, *Doctor angelicus*; quartus, *Doctor subtilis*; quintus, *Doctor seraphicus*.

Doctor angelicus, id est S. Thomas, præ cæteris excelluit, et *Summa* ejus, in tres partes divisa, Sententiis Petri

Lombardi in scholis fuit substituta: pene omnes theologo ejus methodum et rationem secuti sunt. Cum Scotus opiniones opinionibus S. Th. contradictorias pluribus in punctis defendisset, nati sunt, maxime apud Dominicanos et Franciscanos, scholarum *Thomistarum* et *Scotistarum* abusus, qui diu perstiterunt, et nunc penitus ac merito negliguntur.

Verum nimia æmulatio ex arte disputandi inter doctores exurgens, multos generavit abusus, quæstiones vanas ac futiles induxit, in infinitas argumentationes ex subtili ratione petitas abiit, et sanam religionis doctrinam sæpe deturpavit. Hinc prodierunt exercitationes viris theologis indignæ, a vera eruditione theologica alienæ: hinc errores Petri *Abeilard* aliorumque plurimorum qui, juxta testimonium S. Bernardi, de *Abeilard* loquentis, novarum vocum et novorum sensuum volebant esse inventores.

Contra hujusmodi abusus merito insurrexerunt S. Bernardus, Joannes Salisburiensis, Carnutensis episcopus, Petrus Blesensis, *Gerson*, etc. Gregorius IX, anno 1228, scripsit ad doctores Parisienses, hortans eos ut profanas novitates abjicerent et ad antiquam Patrum traditionem redirent; *Fleury*, l. 80, n. 3. Eodem sensu locuti sunt Joannes XXI, anno 1277; Joannes XXII, anno 1322, etc.

Ab eo autem tempore Theologia a nugis scholasticis de die in diem purgata est, licet plures adhuc identidem agitata fuerint otiosæ disputationes, v. g., inter *Nominales* et *Realistas* sub Ludovico XI. Plures conspicuos doctores habuit, ut videre est, sive in historia ecclesiastica, sive in libris de scriptoribus ecclesiasticis tractantibus, puta apud D. *Ceillier*. Consule etiam *Histoire abrégée de la Théologie*, ad calcem Dict. Theol. mor. a D. *Pierrot*.

Non parum autem inserviit ad excitandam pro vera scientia æmulationem, multorum eruditorum Græcorum in Europam migratio, quando Constantinopolis, prius ab iis qui dicti sunt *Croisés*, et maxime quando a Mahumetanis, anno 1453, capta est.

Falsum est igitur Protestantes primos ostendisse vitia scholasticæ, et sacrorum studiorum reformationem induxisse: plura quidem juste carpserunt, sed quæ a catholicis jam didicerant carpenda; alia vero protulerunt falsa, et in hoc merito reprobati sunt.

Interea concilium Tridentinum, circa medium sæculi decimi sexti conclusum, non tantum multos reformavit abusus, sed insuper solidioris Theologiæ jecit fundamenta: voluit ut ubique erigerentur seminaria quibus præficerentur sacerdotes juventuti erudiendæ idonei. Ex hoc tempore magis ac magis cessaverunt vanæ disputationes: in Universitatibus, præsertim in Parisiensi, in ordinibus religiosis, insignes fuerunt magistri de rebus multo magis occupati quam de verbis, qui toti fuerunt ut hæreticos debellarent, incredulos convincerent, sanæ moralis regulas ac disciplinæ ecclesiasticæ leges traderent. In exemplum citari possunt Bellarminus, *Suarez*, *de Lugo*, *Petavius*, *Natalis Alexander*, *Tournely*, etc.

INSTITUTIONES THEOLOGICÆ

AD USUM SEMINARIORUM.

TRACTATUS

DE VERA RELIGIONE.

RELIGIO, cujus vox a *religando*, juxta plures, oritur, considerari potest ut virtus, vel ut scientia. In priori sensu, est virtus moralis nos ad cultum Deo exhibendum inclinans; in posteriori vero sensu, est corpus doctrinæ officia nostra erga Deum complectens. Inter illa autem officia, alia spectant ad intellectum: sunt veritates credendæ; et alia ad voluntatem: suntque præcepta implenda. De religione hoc modo accepta in præsentî Tractatu agitur. Nobis inquirendum est an cultum Deo rependere teneamur, et qualis esse debeat.

Plurima vero alibi jam mature examinata, hic supponimus ut certa, videlicet Dei existentiam, naturam ejus perfectissimam, miranda illius attributa, mentis nostræ spiritualitatem, libertatem et immortalitatem; essentielle discrimen inter bonum et malum morale; necessitatem cultus interni, externi et solemnî; religionis naturalis insufficientiam; absurditatem indifferentiæ circa varias religiones existentes: hæc enim in Philosophia tractantur, ubi unusquisque ea relegere potest.

Hunc itaque maximi momenti Tractatum in tres dividemus partes, quarum 1^a erit de religione revelata in genere, 2^a de religione Judaica, et 3^a de religione Christiana.